

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi Tarafından İhtiyaç Sahibi İlkokul Öğrencilerine Yapılan Gıda Yardımları (1926-1928)

Food Aid Provided to Needy Elementary School Students by the Istanbul Headquarters of the Turkish Red Crescent Society (1926–1928)

Yusuf YILDIRIM

Araştırmacı / Researcher

ÖZET

Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla uluslararası anlamda tanınma sağlanmış, 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet ise, yeni bir Türk devletinin kurulduğunu ortaya koymuştu. Buna rağmen ülkenin ekonomik durumu yaşanan savaşlar sebebiyle sarsılmış, birçok ailede kayıplar yaşanmış ve ülkedeki çocukların bir kısmı yardıma muhtaç durumda kalmıştı. Bahsi geçen koşullarda ilkokula devam eden öğrencilerden öğlen yemeğini karşılamayacak durumda olanlar vardı. Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi tarafından 1926 yılında bir komisyon oluşturularak öğrencilerin beslenebilmesi için bir çözüm düşünülmüş ve ihtiyaç sahibi olanlarına yemek dağıtılmasına karar verilmişti. Büyüme çağındaki çocukların ihtiyaç duyduğu besinler imkânlar dâhilinde verilmeye çalışılmıştı. Bu süreçte finansal zorluklar yaşanmış ve 1928 yılında gıda yardımının kesilmesi söz konusu olmuş olsa da Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti devreye girerek yardımların devamını sağlamıştı. Çalışmada 1926-1928 yılları arasında Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi tarafından şehirdeki ilkokul öğrencilerine yapılan gıda yardımları incelenmiştir. Ayrıca yardımların finansal kaynakları ve karşılaşılan mali zorluklara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Gıda Yardımı, İlkokul, İstanbul Merkezi, Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti.

ABSTRACT

Following the victory of the National Struggle, the Treaty of Lausanne, signed on July 24, 1923, secured international recognition, while the Republic, proclaimed on October 29, 1923, established a new Turkish state. However, the country's economic situation had been shaken by the wars, many families had suffered losses, and some of the children in the country were in need of assistance. Under these conditions, some elementary school students were unable to afford lunch. In 1926, the Istanbul headquarters of the Turkish Red Crescent Society formed a commission to find a solution for feeding the students and decided to distribute meals to those in need. Efforts were made to provide the nutrients needed by children in their growth phase within the available means. Although financial difficulties were encountered during this process and the food aid was about to be discontinued in 1928, the Turkish Red Crescent Society intervened and ensured that the aid continued. The article examines the food aid provided by the Istanbul headquarters of the Turkish Red Crescent Society to primary school students in the city between 1926 and 1928. It also discusses the financial sources of the aid and the financial difficulties encountered.

Keywords: Elementary School, Food Aid, İstanbul Center, Republic, Turkish Red Crescent Society.

Sorumlu yazar: Dr. Yusuf YILDIRIM

Araştırmacı

E-mail: yusufyildirim.fa@gmail.com

Geliş Tarihi(Received): 27.01.2026 **Kabul Tarihi(Accepted):** 04.05.2026 **Yayın Tarihi(Published):** 31.05.2026

Atıf bilgisi:

Yıldırım, Yusuf. "Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi Tarafından İhtiyaç Sahibi İlkokul Öğrencilerine Yapılan Gıda Yardımları (1926-1928)", *Atatürk Yolu*, 78 (Mayıs 2026), 213-230, doi.org/10.46955/ankuayd.1873275

Extended Abstract

This study examines the food aid provided by the Istanbul Branch of the Turkish Red Crescent Society to primary school pupils in need within the city. Furthermore, the article evaluates the financial sources of the aid and the financial difficulties encountered. The Istanbul Centre of the Turkish Red Crescent Society held a historic position as an extension of the Red Crescent Society, which was established on 14 April 1877 during the Ottoman Empire. Following the official occupation of Istanbul by the British on 16 March 1920, the Red Crescent Society's administration left Istanbul at the invitation of the Ankara Government and began continuing its aid activities under the Ministry of Public Health and Social Assistance. In 1923, the name of the Red Crescent Society was changed to the Turkish Red Crescent Society. The Istanbul branch continued its activities during the Republican era under the authority of the general headquarters in Ankara. Methodologically, this article adopts a qualitative research approach based on document analysis and historical evaluation. Official state records, legal regulations and periodicals of the era, as well as the written press, have been examined. The analysis of documents obtained from the Red Crescent Archive has played a significant role in the research. The study concluded that one of the Republic's most pressing needs was the health upbringing of a new generation. During this process, the Istanbul branch of the Turkish Red Crescent Society, a social institution rooted in the Ottoman legacy, contributed to the upbringing of this new generation by providing food aid to impoverished students. This service was one of the Society's endeavours successfully continued during the Republican era. The wars that took place prior to the proclamation of the Republic had a negative impact on the country's economy, and economic hardships during the period under consideration had led to some pupils being undernourished. In light of this situation, the Istanbul branch of the Turkish Red Crescent Society sought to provide food aid to primary school pupils in need. Financing these food aid programmes required significant effort. Whilst membership fees played a significant role in the Society's ability to provide aid, new sources of income were secured for the Society during 1926. The affixing of the Red Crescent Charity Stamp on letters, telegrams and postcards on national and religious holidays was enacted into law on 8 June 1926. In the same year, the operating rights for Afyonkarahisar mineral water and several other mineral waters were granted to the Society for a period of 60 years. Donations of fitra, zakat and sacrificial animal hides were to be distributed among the Red Crescent Society, the Society for the Protection of Children and the Aviation Society. Donations to the Society were made by people from all walks of life, regardless of the amount. In this regard, children were viewed as part of society and the state rather than merely as members of their families, and with this in mind, efforts were made to ensure that poor children of primary school age received adequate nutrition. During the period under review, 1926–1928, social welfare activities were approached with great sensitivity in Turkey. The Istanbul Central Office of the Turkish Red Crescent Society had drawn attention for its social assistance to children. Regarding conditions of the time, the article concludes that it was not possible for food aid to reach all children. Nevertheless, the Istanbul Central Office had managed to provide some benefit to the lives of every child within the city's reach.

Giriş

Tarihte kaçınılmaz bir yere sahip olan savaşların olumsuz etkileri vardır. 22 Ağustos 1864 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne kadar, özellikle savaşlarda yaralanan askerlerle ölenlerin defnedilmesi ve esir düşenler hakkında uluslararası kurallar bulunmuyordu. Cenevre Sözleşmesi sonucunda savaşan devletlerin can kurtarma teşkilâtı kurması; hastane, sağlık personeli ve gönüllü hemşirelerin durumları dikkate alınmıştı. Sözleşmede sivil halk ve yaralılara yapılacak yardımlarla ilgili hükümler yer almış, kurtarıcı teşkilâta çalışanlar ve hastaneler için ortak bir amblem (beyaz zemin üzerine Kızılhaç) kabul edilmişti. Osmanlı Devleti de 5 Temmuz 1865 tarihinde Cenevre Sözleşmesini imzalamış ve Kızılhaç'a benzer bir cemiyetin kurulması girişiminde bulunmuştu. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bu fikirle ortaya çıkmış, buna rağmen kurulması biraz zaman almıştı. Cemiyetin kuruluşundaki gecikmenin asli sebebi Osmanlı kamuoyunun haça karşı çekimser olmasıydı.¹

İlerleyen süreçte, 12 Ağustos 1876 tarihinde Mekteb-i Tibbiye'de² Marko Paşa başkanlığında yapılan toplantıda bir yardım cemiyetinin kurulması gerekliliği söz konusu olmuş "asker-i Osmâniyye'nin hissiyat-ı diniyyesine riâyeten" Kızılhaç işareti yerine Hilâl-i Ahmer ambleminin kabul edilmesi istenmişti. Bu isteğin orduya ve diğer devletlerin onayına sunulması istenmişti. Cenevre Uluslararası Kızılhaç Komitesi'ne yapılan başvuruda devletlerin birçoğu özellikle Osmanlı ile savaş halinde olan Rusya Kızılhaç'a riayet etme şartıyla Hilâl-i Ahmer işaretinin kullanılmasını kabul etmişti. Cemiyetin kurucuları 2 Nisan 1877'de toplanarak idare heyetini seçmiş ve II. Abdülhamid, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ni himayesine aldığını bildirmiş, cemiyet ilk toplantısını Beşiktaş Sarayı'ndaki Paşa Dairesi'de yapmıştı.³ Böylelikle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti resmen 14 Nisan 1877 tarihinde kurulmuştu. Yönetmeliğine göre cemiyetin amacı, Uluslararası Cenevre ve Lahey Konferansı'nda kabul edilen ilkelere göre çalışmak, savaşlarda yaralılar için gezici hastaneler kurarak onları tedavi etmek, savaşan devletlerin askerlerinden yaralı olarak esir düşenlerin tedavilerini üstlenmek, yaralılar için sıhhiye trenleri ve hastane gemileri tesis etmek, tüm bunların aksatılmadan yürütülmesi için yardım kurullarından destek almaktır. Ayrıca yardımların sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için cemiyetin bir yıllık bütçesine el konulamaz şartı getirilmiş ve yardımların önündeki her türlü engel kaldırılmıştı.⁴ Yine Birinci Dünya Savaşı yıllarında ülkede yer yer salgın hastalıklar çıkmış ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bu hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalmıştı. Bu hastalıklar hem ordu hem de halk arasında büyük kayba sebep olmuştu.⁵

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti besin yardımına ihtiyacı olan insanlara destek olmak için Birinci Dünya Savaşı yıllarında Aşhaneler Teşkilatını kurmuştu. Savaş süresince yaşanan ekonomik darboğaz birçok insanı derinden etkilemiş ve mevcut durum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Genel Merkezi tarafından dikkate alınmıştı. Cemiyet, İstanbul'da ihtiyaç sahiplerinin yoğun olduğu semtlerde aşhane açmayı planlamış; ilk aşamada Topkapı, Üsküdar ve Eyüp'te aşhaneler faaliyete başlamıştı. Daha sonra İstanbul'da yaşanan yangınlardan ötürü Kumkapı, Fatih ve Cibali aşhaneleri eklenmişti.⁶

16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un İngilizler tarafından resmen işgal edilmesi Millî Mücadele ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarihi açısından önemli bir yere sahipti. İngilizler işgal günü Meclis-i Mebûsan ve diğer resmî binalarla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezini de kontrol altına almıştı. Cemiyetin Genel Sekreteri Dr. Adnan (Adıvar) Bey Anadolu'ya geçmiş, bunun üzerine İstanbul Hükûmeti Cemiyet üzerindeki baskıyı artırmış

1 Mesut Çapa, *Kızılây (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)*, Ankara: Türk Kızılây Derneği Yayınları, 2. Baskı, 2010, 9-11.

2 Modern tıp eğitiminin verilmesi amacıyla 1827 yılında İstanbul'da kurulan askerî mekteptir. Bk. Nil Sarı, "Mekteb-i Tibbiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, Cilt 29, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004, 2; Nuran Yıldırım, *İstanbul'un Sağlık Tarihi*, İstanbul: Düzey Matbaacılık, 2010, 260.

3 Çapa, *Kızılây (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti*, 12; Doktor Besim Ömer, *Hanımefendilere Hilâl-i Ahmer'e Dair Konferans*, Haz. İsmail Hacifettahoğlu, Ankara: Türk Kızılây Derneği Yayınları, 2007, 76.

4 Yaşar Baytal, *Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri: 1923-1938*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2012, 80-81.

5 *Türkiye Kızılây Derneği 73 Yıllık Hayatı 1877-1949*, Ankara: yy., 1950, 37.

6 "Ahâliye Mu'avenet Aşhaneler", *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası, 76 (23 Kânunuevvel 1927), 3844-3845; Fatma Yalçın, Aynur Soydan Erdemir, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Cinsiyet, Sömürü ve Toplumsal Değişimin Mizah Basınındaki İzleri: Karikatürde Ev İçi Hizmet ve Kadın", *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 32 (2026), 22. Aşhanelerden yemek atacak fakirlerin belirlenmesinde ırk ve mezhep ayrımı yapılmamış, tüm ihtiyaç sahiplerinin gıda yardımı alması esası benimsenmişti. Maddî durumu iyi olmayan insanların tespiti için mahalle ihtiyar heyetlerine başvurulmuş, yapılan incelemeler sonucunda en az 30 bin kişiye yemek dağıtılmasının gerektiği anlaşılmıştı. Bunun üzerine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti dağıtacağı yemeklerin ana maddelerinden olan buğday, mısır, bakla, fasulyeyi yetiştirmek için Anadolu'da çiftlikler kiralandı ve büyük ölçüde tarıma başladı. Kuru sebze ve un ve et cemiyetin çiftliklerinden tedarik edilmişti. Böylelikle yemekler asgari fiyata mal oldu aksi durumda maliyet katbekat artabilirdi. Bk. *Türkiye Kızılây Derneği 73 Yıllık Hayatı 1877-1949*, 38; Nil Sarı- Zuhâl Özyayın, "I. Dünya Savaşında Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Sağlık ve Sosyal Yardıma Katkıları", *II. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, 167.

ve Cemiyet'e asilerle iş birliği, maddi destek sağlamak gibi suçlamalar yöneltmişti.⁷ Bu durum üzerine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Anadolu ile haberleşmesi kesilmiş, yönetim bir süre sonra Eskişehir'e giderek faaliyetlerine burada devam etmişti. Cemiyet, 1920 yılında Ankara Hükûmeti'nin davetiyle Sıhhiye Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'ne⁸ bağlı olarak yardım çalışmalarını sürdürmeye başlamıştı. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ni ismi Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti olarak değiştirilmiş ve 1923 yılında Dahiliye Vekâleti'ne bağlanmıştı.⁹ Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kuruluşunun 50. Yılı münasebetiyle 23 Aralık 1927 tarihinde ülkenin her tarafında tören düzenlemiş, İstanbul'daki tören ise Darülfünun salonunda yapılmış ve törene çok sayıda davetli katılmıştı.¹⁰

Cumhuriyetin ilanından önce yaşanan savaşlar ülke ekonomisini olumsuz etkilemiş, ekonomik yetersizlikler çalışmanın konusu olan dönemde bazı öğrencilerin yetersiz beslenmesine neden olmuştu. Mevcut koşullar doğrultusunda Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi, ilkokul kademesindeki ihtiyaç sahibi öğrencilere gıda yardımı yapmayı planlamıştı. Ayrıca dönemin ekonomik zorlukları öğrencilere gıda desteği sağlamak için kaynak bulma mecburiyetini beraberinde getirmişti.

1.Gıda Yardımının Finansal Kaynakları

Sosyal güvenlik bir ülkede yaşayanlar arasında hiçbir ayırım gözetmeden toplumun bütün fertlerinin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde bugününü ve yarınını güvence altına almayı amaçlayan sistemler bütünüdür.¹¹ Gazi Mustafa Kemal Paşa, 8 Nisan 1923 tarihinde yayımladığı “*Dokuz Umde*” kararlarında bu konuya değinmiş, Dokuz Umde'nin beşinci ilkesinde sağlık ve sosyal yardım kuruluşlarının iyileştirileceğini vurgulamıştı.¹²

Bu bağlamda devletin görevlerinin yalnız adalet, savunma, güvenlik gibi hizmetleri yürütmekle sınırlı olmadığından yola çıkılarak, insanın sosyal bir varlık olarak toplumda yer edinmesi için çalışmalar yapılmış, sosyal yardım faaliyetleri Cumhuriyetin gerçekleştirilmeye çalışıldığı ilk işlerden olmuştu. Cumhuriyetin ilanı sonrasında Türkiye'de sosyal yardım faaliyetlerinin devlet kontrolünde kurumsal olmasına özen gösterilmişti. Buna rağmen Türkiye'deki yardım hizmetleri, Batı'daki gibi sosyal sigortalar alanında değil, sosyal yardımlarda devletin rolünü artırmak şeklinde gelişmişti. Bunun temel nedeni, Türkiye'de sanayi toplumunun oluşmaması ve Osmanlı Devleti'nden miras kalan geleneksel sosyal yardım anlayışının devam etmesiydi.¹³

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi hem Osmanlı'dan miras kalmış bir kurumdu hem de geleneksel sosyal yardım anlayışını devam ettirmekteydi. Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul'da İlk mekteplere devam eden öğrencilerin önemli bir kısmının yeterli ölçüde beslenmedikleri öğretmen ve hekimlerden oluşan heyet tarafından saptanmıştı. Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi yaşanan finansal zorluklara rağmen öğrencilere yemek dağıtmayı ve çocukları besleyerek sağlıklı bir neslin yetişmesine katkıda bulunmayı istemişti. Merkez tarafından 1926 yılında bir komisyon oluşturularak öğrencilerin beslenebilmesi için çözüm düşünülmüş ve öğrencilere gıda yardımına başlanmıştı. Ayrıca İstanbul Merkezi Ankara'daki Hilâl-i Ahmer Meclis-i Umumisi'nden cemiyete yapılan nakdî yardımların %40'ndan değil de tamamından faydalanma isteğinde bulunmuş ve bu istek kabul edilmişti. Böylelikle öğrencilere yapılacak gıda desteğinde önemli bir kaynak elde edilmişti.¹⁴

7 Mesut Çapa, *Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'de Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti ve Kızılaycılar*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2023, 16.

8 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışını takip eden günlerde 3 numaralı kanun ile Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) kurulmuştu. Bu kanunla Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti kabineye bağımsız bir vekâlet olarak dâhil edilmişti. TBMM Hükûmeti ülkenin işgal altında olduğu dönemde tüm kaynaklarını silahlı mücadeleye harcamamış, halkın sağlığını korumak için önlemler almıştı. Haziran 1920'de Anadolu'daki Millî Mücadele'yi yok etmek isteyen İstanbul Hükûmeti her türlü sağlık malzemesinin Anadolu'ya gönderilmesini engellemişti. Millî Mücadele Dönemi'nde Anadolu'da zor şartlarda aşı üretimi yapılmış, İstanbul'un işgalinin Ekim 1923'te sona ermesiyle buradaki sağlık kuruluşlarından yararlanmak mümkün olmuştu. Bk. Süleyman Tekir, “Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'nin Kuruluşu ve Erken Cumhuriyet Dönemindeki Faaliyetleri (1920-1930)”, *Belgi Dergisi* 2, 18 (2019), 1324-1325; Zafer Koylu, “Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâletinin Kuruluşu ve Millî Mücadele Dönemindeki Faaliyetleri”, *Türkiye'nin 100 Yıllık Birikimi Sağlık*, Ed. Mehmet Temel, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2024, s.12.

9 Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Atatürk'ün önerisiyle 1935 yılında Kızılay ismini almıştı. Bk. Baytal, *Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri*, 81-82.

10 “Hilâl-i Ahmer Havâdisi Ellinci Yıl”, *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası, 77 (15 Kânunusani 1928), 3921.

11 Zahir Gönencan “Atatürk ve Sosyal Güvenlik”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 7, 19(1990), 131.

12 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1952, 580-582.

13 Baytal, *Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri*, 8-9.

14 *Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi*, İstanbul: Hilâl Matbaası, 1927, 8-9.

Cemiyetin yardımları yapabilmesinde aza aidatlarının önemli bir yeri varken, 1926 yılı içerisinde cemiyete yeni gelir kaynakları sağlanmıştı. Mektup, telgraf, kartpostal üzerine millî ve dinî bayram günlerinde Hilâl-i Ahmer Şefkat Pulu yapıştırılması 8 Haziran 1926 tarihinde kanunlaştırılmıştı. Aynı yıl Afyonkarahisar Maden suyu ve birkaç maden suyunun işletme hakkı 60 yıl süreyle cemiyete bırakılmıştı. Fitre, zekât, kurban deri bağışları Hilâl-i Ahmer Cemiyeti dâhil olmak üzere Himaye-i Etfal ve Tayyare Cemiyeti arasında bölüşülecekti.¹⁵

1927 yılı içerisinde İstanbul Valiliği, İstanbul İlk Mektepler Çocukları Koruma Komisyonuna bir telgraf yollamıştı. Valilik, şehirdeki ilkokullarda öğrenim gören gündüzlü öğrencilerden maddi durumu kötü olanlarına öğle yemeği dağıtılması gerektiğini belirtmişti. Bunun için de Maarif Müdüriyeti, Türk Ocağı, Hilâl-i Ahmer, Himaye-i Etfal cemiyetleri ve Muallimler Birliği tarafından özel bir komisyon oluşturulduğuna değinmişti. Komisyon, korunmaya muhtaç, fakir ve kimsesiz çocukların durumlarını iyileştirmek için çalışmalarına başlamış, maddi gelir sağlamak için 3 Mart 1927 tarihinde bir balo tertibine karar vermişti. Valilik, bu gibi yardım organizasyonlarına destek verilmesine devam edileceğine de vurgu yapmıştı.¹⁶

Yine 1927 yılının ilk günlerinde Başvekil İsmet Paşa başkanlığında yapılan bir toplantıda Tayyare, Hilâl-i Ahmer ve Himaye-i Etfal Cemiyetlerine daimî gelir tahsis edilmesi kararı alınmış, kararın gazete ve dergilerde yayımlanacağı bilgisi Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından İstanbul Merkezi'ne bildirilmişti.¹⁷

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, İstanbul Merkezi'ne destek olmak için 1927 bütçesinin 486. Faslı'nın birinci maddesine göre hususi cemiyetlere yardım ödeneğinden 200 lira tutarında bir bütçe ayırmış ve bu yardımın yakın zamanda ulaşacağını İstanbul'a bildirmişti.¹⁸

1927 yılı Ramazan Bayramı için Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından müftülüklere bir yazı gönderilmiş ve bayram namazında vaizlerin vatandaşın cemiyete bağışta bulunmalarını istemesi iletilmişti.¹⁹ 1928 yılı için de sadaka, fitre ve zekatların Hilâl-i Ahmer, Himaye-i Etfal ve Tayyare Cemiyetlerine verilmesi için vaizlerden tavsiyede bulunması ricası yapılmıştı.²⁰

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi 2 Mart 1928 tarihinde bir toplantı yapmış ve İstanbul Merkezi Başkanı Doktor Ali Paşa yaptığı konuşmada önemli bilgiler vermiş, ilk mekteplerdeki fakir öğrencilere yapılan yardımların tarihçesini açıklamıştı. Ona göre bu yardımların Hilâl-i Ahmer tarafından yapılmasındaki en büyük yarar, yardımların yönetiminde masraf yapılmaması olmuştu. Yardım etmek için elde edilen para tamamen ihtiyacı olanlara aktarılmaktaydı.²¹ Toplantıda 1927 yılının bütçesinin ödeneği ve yeni bütçenin geliri ve harcamaların tespiti üzerinde de durulmuştu. Sunulan raporlarda İstanbul Merkezi'nin 1927 yılında yaptığı yardımların bahsi geçmiş, bu yardımlar şu şekilde sıralanmıştı; ilk mekteplerde yardıma ihtiyacı olan çocuklara besin desteği, verem hastalarına ilaç ve gıda, fanila dağıtımı, Hilâl-i Ahmer dispanserlerinin hizmeti, muhtaç kimselere elbise dağıtımı. Toplantı esnasında farklı fikirler de dile getirilmiş, Tevfik Salim Paşa çocuklara yardım konusunun yeni kurulan Maarif Cemiyeti'ne²² ait olması gerektiğini ileri sürmüştü.²³

1928 yılı ramazan ayından önce Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi ilkokullardaki öğrencilere yardım zarfı dağıtmış, zarflar öğrencilerin yaptığı yardımlarla merkeze ulaştırılmıştı. Bu suretle toplanan birkaç yüz lira öğrencilere yapılan gıda yardımında kullanılmıştı.²⁴

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi'ne yapılan maddi yardımlar, öğrencilere verilen yemek desteğinde önemli yer yer tutmaktaydı. 7 Nisan 1928 tarihinden yapılan yardım, miktarı ve yardımı yapan şahıs ve kurumlar aşağıda verilmiştir.

15 *Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı 1877-1949*, 70-71.

16 *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 180.9.0.0, 19.96.13, (01.01.1927).

17 *Kızılay Arşivi (KA)*, 192.69, (06.01.1927).

18 *KA*, 1418,225, (24.12.1927).

19 *BCA*, 14.118.11, 51.0.0.0, (27.03.1927).

20 *BCA*, 13.112.19,51.0.0.0, (26.02.1928).

21 "Hilâl-i Ahmer İstanbul Merkezi Meclis-i Umûmîsi", *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası, 79(15 Mart 1928), 4052-4053.

22 Türk Maarif Cemiyeti, Ankara ve Türkiye'de devletin kurduğu ilk ve tek özel eğitim kurumuydu. Cumhurbaşkanlığı Gazi Mustafa Kemal Paşa himayesinde ve Başbakan İsmet Paşa'nın genel başkanlığında 31 Ocak 1928 günü faaliyete geçen Türk Maarif Cemiyeti öncelikle okul çağındaki çocukların yurt probleminde çözüm getirmeyi amaçlamış, zeki ve çalışkan öğrencilere el uzatmayı hedeflemişti. Bk. Zafer Toprak, "Türk Maarif Cemiyeti/Türk Kültür Kurumu", *Toplumsal Tarih*, 105(2002), 54.

23 "Nasıl ve Kimlere Yardım Edilmeli?", *Cumhuriyet*, 3 Mart 1928, 1-2.

24 "Küçük Mekteplerin Fakir Çocuklara Yardımı", *Milliyet*, 19 Mart 1928, 3.

Tablo 1: İstanbul Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne Yapılan Maddi Yardımlar, "Dünkü Teberruat", Cumhuriyet, 8 Nisan 1928, 2.

Yardım Yapan Kişi, Kurum	Yardım Miktarı	Toplam
Esham ve Kombiyo Borsası Adına Hakkı Bey	1000 Lira	2 Bin 649 lira 50 Kuruş
Emniyet Sandığından Bir Memur	2 Lira	
Memur	1 Lira	
Deutsche Orient Bank	500 Lira	
Beşiktaş'tan Bir Yardımsever	100 Lira	
Verem Dispanser Doktoru Talat Bey	3 Lira	
Kereste Fabrikatörü Şevik Bey	500 Lira	
Şehzadebaşı Hilâl-i Ahmer Şubesi	99 Lira	
Havagazi Şirketi Memurları	40 Lira 50 Kuruş	
Mösyö Diyonetis Ananostopolu Konstantin	100 Lira	
Adalar Hilâl-i Ahmer Şubesi	304 Lira	

Tablo.1'e göre yardım toplumun her kesiminden miktarı önemsenmeden yapılmıştı. Özellikle öğrencilerin gereken ölçüde beslenmesi ve sağlıklı nesli yetişmesinde bu yardımların önemli rolü vardı. Toplumun bu bilinçle Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve İstanbul Merkezi'nden desteğini esirgememesi finansal açıdan önemli bir kaynak sağlamıştı.

2.Gıda Yardımında Yaşanan Mali Zorluklar

Bu süreçte Yunus Nadi Bey tarafından kaleme alınan bir köşe yazısında toplumsal yardımlaşmanın ve bir süredir ihtiyaç sahibi öğrencilere verilen öğle yemeğinin önemine değinilmişti. Yunus Nadi kısa süre önce bahsi geçen yardımların kesilme ihtimali olduğunu öğrenmiş, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bütçesinin yapılan yardımlar için yetersiz kaldığına vurgu yapmıştı. Bunun dışında İstanbul Şehremaneti²⁵, Valilik ve Maarif Emaneti'nin yapılan yardımlar için bütçesi olmadığı ihtimaline değinmişti. Teşkilati Esasiye'de yer alan "Muaveneti İctimaiye" uygulanmalı ve yardıma ihtiyacı olan bu iki gruptan öğrencilere iki yıldır okullarında verilen sıcak ve soğuk yemek temini devam etmeliydi. Yaşanan savaşların neticesi olarak Türkiye'de geçim sıkıntısı yaşanmaktaydı ve İstanbul'daki fakir öğrencilere yardıma Maarif Vekili Necati Bey ön ayak olmuştu. Yine mevcut sorunu Necati Bey çözebilirdi.²⁶

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 10 Kasım 1928 tarihinde Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekili Refik (Saydam) Bey başkanlığında toplanmış ve önemli konular görüşülmüştü. Bu konulardan biri de İstanbul'daki okullarda öğrenim gören fakir öğrencilere verilen yemek konusuydu. Gıda yardımı bazı müessese ve kişilerin bağışları ile sağlanmaktaydı. 1928 yılında gıda yardımı için bağış yapılmadığı ve bu yüzden öğrencilere yapılan gıda yardımının kesildiği yönünde bazı haberler yapılmıştı. Gazetelerde çıkan yazılar üzerine gıda yardımının devamının sağlanması için Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkezi'nin İstanbul'daki şubelere her ay bin lira maddi yardımda bulunarak, İstanbul'daki öğrencilerin gıda yardımının devamı için 12 bin lira bütçe ayrılması kararı alınmıştı.²⁷ İstanbul Merkezi Başkanı Ali Paşa bir gazeteciye mevcut durumu şu şekilde özetlemişti; Sıhhiye Vekili ve Hilâl-i Ahmer Genel Merkezi şehirdeki yeterince beslenemeyen çocuklarla ilgili gerekli yardımlarda bulunmuş, bazı banka ve

25 Osmanlı Devleti'nde yerel yönetimler alanında modern çağın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla İstanbul'da İhtisab Nazırlığı oluşturulmuştu. İhtisab Nezareti'nin amacı şehir düzeninin yapısını muhafaza etmek, vergi toplamak ve güvenliğin tesisi gibi konulardı. İhtisab Nezareti 1855 feshedildi ve İstanbul Şehremaneti kuruldu. Şehremaneti teşkilatı, asayiş konuları dışında kaldırılan İhtisab Nezareti'nin tüm vazifesini yerine getirmekle görevliydi. II Meşrutiyet'in ilanından kısa süre sonra ülke tarihinde ilk genel düzeyde belediye seçimleri yapılmış, İstanbul seçimler esnasında I. Meşrutiyet Dönemi'ndeki gibi yeniden 20 daireye ayrılmıştı. Ayrıca her dairede 12 üyeden oluşan belediye meclisiyle bu meclis üyeleri arasından seçilecek bir daire başkanı olması planlanmıştı. Her dairenin başkanı ve iki üyesi Şehremanetinde toplanan ve 64 kişiden oluşan Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyeyi meydana getirecekti. Bk. Yusuf Yıldırım, "İstanbul'da Şehremini Halil Edhem (Eldem) Bey Dönemi ve Faaliyetleri". *Recent Period Turkish Studies*, 46(2024), 171-172.

26 Yunus Nadi, "İctimai teavün", *Cumhuriyet*, 26 Teşrinievvel 1928, 6.

27 "Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmîsi'nin İctimai", *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, Ankara: Hâkimiyet Matbaası, 87 (15 Teşrinisani 1928), 4548.

müesseseler de bu çocuklar için yardımda bulunma vaadi vermişti.²⁸ Sıhhiye Vekili Refik Bey daha sonra yapılan bu yardıma dair açıklama yapmıştı. İstanbul'da resmî, gayri resmî kurum ve hayır severlerin yaptığı bağışlarla maddi durumu iyi olmayan öğrencilere yemek, yardımların yeterli düzeyde olmamasından dolayı kesilmiş, bu kesintiyi Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti devreye girerek önlemişti. Ona göre ihtiyaç sahibi öğrencilere gıda desteği sağlamak Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin sorumluluğunda değildi. Gıda desteğini sağlayan cemiyet şefkatli yönünü göstermişti. İstanbul dışında Anadolu'da da gıda desteğine ihtiyaç duyan çocuklar vardı²⁹ ve Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin tüm bu çocuklara gıda yardımında bulunmak gibi bir görevi yoktu. Böylesi bir durumda önemli bir maddi desteğe ihtiyaç vardı.³⁰

Yeterince beslenemeyen çocukların durumunu görüşmek için 25 Kasım 1928 tarihinde Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi bir toplantı düzenlemiş, toplantıya İstanbul Maarif Müdürü de katılmıştı. İstanbul Merkezi Başkanı Ali Paşa toplantıda şu bilgileri vermişti, İstanbul'daki ilkokullarda 6 bin çocuğun gıda yardımına ihtiyacı vardı ve bu öğrencilere yardım edebilmek için 40 bin liraya ihtiyaç vardı. Buna rağmen İstanbul Merkezi'nin gıda yardımı için yalnızca 13 bin 500 lirası vardı ve bu miktarla ancak 2 bin 500 öğrenciye gıda desteğinde bulunabilirdi. Ayrıca Maarif Müdürü ilkokullardaki ihtiyaç sahibi çocukların sayısını tespit edecekti.³¹ Daha sonra İstanbul Merkezi tarafından öğrencilere gıda yardımı yapabilmek için bir yardım kampanyası düzenlenmiş, Maarif Müdüriyetinden ihtiyaç sahibi çocukların listesi geldiği takdirde yemek dağıtımına başlanacağı bilgisi verilmişti.³²

Aradan hayli zaman geçmesine rağmen Maarif Müdüriyetinden Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi'ne gıda yardımı yapılacak öğrencilerin listesi gelmemiş, çocuklara gereken gıda yardımı yapılmamıştı. Hem maddi yetersizlikler hem de listelerin gelmemiş olması gergin bir hava oluşmasına sebep olmuştu. Yardım alamayan çocukların eğitimlerini bırakabilecekleri belki de ayakkabı boyamak için sokaklarda çalışabilecekleri ihtimali bir görselle paylaşılmış, gerekli adımların atılması istenmişti.³³

Resim 1: Milliyet, 18 Kanunuevvel 1928, 1.

Gıdaya ihtiyacı olan öğrencilerin bilgilerinin yazdığı listelerin bir kısmı 20 Aralık itibarıyla İstanbul Merkezi'ne gelmeye başlamıştı. Başkan Ali Paşa'nın verdiği bilgiye göre, listelerin tamamı gelmemiş olmasına rağmen 2 bin öğrencinin gıda yardımına ihtiyacı vardı. Merkezin ödeneği yeterli miktarda değildi ve öğrencilere gıda yardımında bulunurken zorluk yaşanacaktı. Ayrıca Üsküdar, Kadıköy ve Beşiktaş şubeleri öğrencilere sıcak yemek dağıtacağını bildirmişken, diğer şubeler soğuk gıda dağıtacaktır.³⁴

28 "Çocuklara Gıda", *Milliyet*, 18 Teşrinisani 1928, 3.

29 Bu illerden biri de Bursa'ydı. Bursa Valisi tarafından Vakıflar Müdürlüğü'ne bir yazı yazılıp Bursa'daki ihtiyaç sahibi ilkokul öğrencilerine yemek yardımı yapılması istenmişti. Vakıflar Müdürlüğü bu istek üzerine bir araştırma yapmış ve sonucunda bu sorumluluğu karşılamanın maddi açıdan mümkün olmadığı cevabını vermişti. Bk. *BCA*, 30.10.0.0, 142.19.15, (5.04.1928).

30 "Hilâiahmer 1928'de Neler Yaptı?" *Hakimiyet-i Millîye*, 6 Kânunusani 1929, 1.

31 "Aç Çocuklar", *Milliyet*, 27 Teşrinisani 1928, 1.

32 "Aç Çocuklar Zavallılara kimse bir şey vermeyecek mi?", *Milliyet*, 2 Kânunuevvel 1928, 3.

33 "Aç ve Gıdasız Çocukların İzzeti Nefisleriyle Oynanıyor!", *Milliyet*, 18 Kânunuevvel 1928, 1.

34 "Aç Çocuk: Liste Geldi", *Milliyet*, 21 Kânunuevvel 1928, 3.

3. Öğrencilere Yapılan Gıda Yardımları

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin aş ocaklarıyla yoksul insanlara ücretsiz sunduğu yemekler önemli yere sahipti. Cemiyet olağan üstü durumlar dışında da öğrencilere ve yoksul insanlara kalorisi bol ve sıcak yemek dağıtmış, bu hizmet cemiyetin Cumhuriyet döneminde başarıyla sürdürdüğü uğraşlardan biri olmuştu.³⁵

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi tarafından “*İlk tahsilde bulunan muhtaç talebeye tevzi olunacak gıda hakkında talimatname*” hazırlanmış ve ihtiyaç sahibi ilköğretim kademesindeki öğrencilere gıda desteği amaçlanmıştı. Talimatnamede gıda yardımının şartları şu şekilde sıralanmıştı. Tüm Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubeleri bölgesi dâhilinde bulunan ilk mektep öğrencisi içinde beslenemeyecek durumda olan ihtiyaç sahibi öğrencilerin isimleri öğrenim gördükleri okul belirtilerek hazırlanan çizelgelerle okul müdürleri tarafından İstanbul Merkezi'ne yollanacaktı.³⁶

Tablo 2 : İstanbul Hilâ-i Ahmer Merkezi'ne Bağlı Şubeler, Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi, 21.

İstanbul Hilâl-i Ahmer Merkezi'ne Bağlı Şubeler			
Doğrudan Merkeze Bağlı Şubeler	Kaza Şubeleri		
Aksaray	Adalar	Beşiktaş	Şile
Eminönü	Heybeli	Arnavutköy	Ağva
Unkapanı	Burgaz	Ortaköy	Alaçay
Eyüp	Kınalı	Fındıklı	Değirmençayır
Balat	Anadolu Hisarı	Beyoğlu	Ömerli
Bayezid	Boğaz	Şişli	Kartal
Çarşı	Beylerbeyi	Taksim	Pendik
Hekimoğlu Ali Paşa	Üsküdar	Galata	Maltepe
Sultanahmet	İskele	Büyüçekmece	Yakacık
Şehremini	Kısıklı	Çatalca	Kasımpaşa
Şehzadebaşı	Yenimahalle	Istranca	Hasköy
Samatya	Bakırköy	Hadımköy	Kadıköy
Fatih	Yeşilköy	Silivri	Yel değirmeni
Karagömrük	Mahmutbey Köyü		Bostancı
Kumkapı	Küçükçekmece		Yeniköy
Küçükpazar			Büyükdere
Mahmutpaşa			

Hazırlanan talimatnameye göre Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi'nden alınan yazılı izin belgesiyle öğrencilere yemek dağıtımına başlanabilecekti. Yemek yardımı Salı, Çarşamba ve Cumartesi olmak üzere haftada üç gün yapılacak, Azınlık okullarındaki öğrencilere de yemek yardımı bahsi geçen günlerde yapılacaktı. Öğrencilere dağıtılacak yemek çocuk başına bir kiloluk ekmeğin altıda biri veya o ölçüde bir küçük ekmek, 32 gram beyaz peynir veya 24 gram kaşar peynir veya 64 gram zeytin veya 64 gram tahin helvası veya bunlara emsal bir katık olarak düşünülmüştü. Gıdanın sıhhi şartlarda olmasına dikkat edilecek ve ekmekle beraber her öğrenciye masrafı 7 kuruşu geçmemek şartıyla sıcak yemek de verilebilecekti.³⁷

Yemeklerin dağıtımına da özen gösterilmiş, her dağıtım gününde yemek verilen öğrenci ve okulun bilgilerinin mektep müdürü tarafından onaylanması ve saklanan bilgilerin her ay başında oluşturulan hesap çizelgesi halinde merkeze yollanması istenmişti.³⁸

35 Seçil Karal Akgün, Murat Uluğtekin, Yeni Belgeler Işığında Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a, Cilt, 2, Ankara: Türk Kızılay, 2020, 279.

36 Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi, 18.

37 Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi, 19.

38 Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi, 19.

İstanbul'da ihtiyaç sahibi öğrencilere gıda desteği 23 Şubat 1926 tarihinde başlamıştı. İlk aşamada şehirdeki okullarda öğrenim gören 400 yoksul öğrenciye yemek dağıtılmıştı. Öğrencilerin öğrenim gördüğü okul ve ismi aşağıdaki tabloda verilmiştir.³⁹

Tablo 3: İlk 400 Öğrenci, Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi, 22.

İlk 400 Öğrenci		
Öğrenci Adedi	Mektep Numarası	Mektep İsmi
60	20	Eğrikapı
37	21	Perestû Kadın
105	22	Ömer Naci
45	28	Koca Mustafa Paşa (Erkek)
30	29	Koca Mustafa Paşa (Kız)
4	3	Koca Mustafa Paşa (Ana Mektebi)
31	43	Yedikule
14	32	Topkapı Maltepe
20	31	Dülbendci Mustafa Efendi
9	24	Hobyar
31	25	Davutpaşa
14	26	Nazperver
400		Toplam

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi'ne bağlı Beyoğlu Şubesi tarafından 23 Şubat 1926 tarihinde ilk mekteplerde öğrenim gören öğrencilere toplamda 1246 poğaça dağıtılmıştı.⁴⁰ 28 Mart günü de şube tarafından bölgedeki okullara dağıtılması için poğaça hazırlanmış ve okullara yollanmıştı.⁴¹

Resim 2: Öğrenciler Dağıtılan Poğaçaları Yerken, Milliyet, 24 Şubat 1926,3.

1927 yılının ilk aylarında Üsküdar On Yedinci İlk Mektep Müdürü tarafından Üsküdar Şubesi'ne bir yazı yazılmış ve okula devam eden 24⁴² öğrencinin gerekli gıdaya erişemediği bilgisi verilmişti. Okul müdürü bu öğrenciler için öğle yemeği isteğinde bulunmuştu. Gıdaya ihtiyacı olan öğrencilerin bilgileri aşağıda verilmiştir.⁴³

39 Hazırlanan raporda gıda yardımı yapılan öğrenciler “muhtaç talebe” olarak tanımlanmış, ihtiyaç sahibi öğrencilerin belirlenmesinde uygulanan kriterlere dair bilgiye yer verilmemişti. Bk. *Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi, 22.*

40 “Beyoğlu'nda Bugün de Tevziat Yapılacak”, *Milliyet*, 24 Şubat 1926, 3.

41 *KA*, 2004, 28, (28.03.1926).

42 1926 yılında Üsküdar genelindeki okullarda 350 öğrencinin gıda yardımına ihtiyacı varken On Yedinci Mektep'te 25 öğrencinin gıda yardımına ihtiyacı olduğu bildirilmişti. Bk. *KA*, 1418,233.3, (09.10.1926).

43 *KA*, 1418,230.3, (07.02.1927).

Tablo 4: Üsküdar Üçüncü İlk Mektebi'nde Öğle Yemeğine İhtiyacı Olan Öğrencilerin Listesi, KA, 1418,230.2, (07.02.1927).

Öğrenci Numarası	Öğrenci Adı	Cinsiyeti	Velinin Mesleği
12	Hidayet Mehmed	Kız	Havancı
250	Hediye İsmail	Kız	Merhum
246	Hüseyin Ceri Efendi	Erkek	Yorgancı
145	Tevfik Ahmet	Erkek	Kunduracı
174	Perihan Halil	Kız	Merhum
75	Seyfettin Ethem	Erkek	Çerçi
34	Afife Ahmet	Kız	Merhum
138	Latife Resul	Kız	Müezzin
120	Zeynep Resul	Kız	Müezzin
97	Rüksan Ziya	Kız	Merhum
30	Müşerref Nafiz	Kız	Ekmekçi
245	Mükerrem Nafiz	Kız	Ekmekçi
267	Melek Zekeriya	Kız	Sebzeci
84	Adalet Halit	Kız	Kahveci
33	Nurhayat Ahmet	Kız	Demirci
170	Nurhayat Veli	Kız	Arabacı
166	Bahriye Mehmet	Kız	Terzi
148	Makbule Ziya	Kız	Polis
47	Mükerrem Neşet	Kız	Merhum
102	Sehure Edhem	Kız	Merhum
264	Neriman Ali	Kız	Merhum
204	Hüsniye Necip	Kız	Polis
125	Belkis Vehbi	Kız	Merhum
162	Melahat Kenan	Kız	Merhum

Tablo 4'e göre Üsküdar On Yedinci İlk Mektebinde gıda yardımına ihtiyacı olanlar ağırlıklı kız öğrencilerdi ve dokuzunun babası hayatta değildi.

26 Nisan 1927 tarihinde Maarif Vekili Mustafa Necati Bey tarafından Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne bir yazı yollanmıştı. Ona göre, ülkenin ekonomik durumu gerçekleşen savaşlar sebebiyle sarsılmış, birçok ailede kayıplar yaşanmıştı. Bununla birlikte çocukların bir kısmı yardıma gereksinim duymaktaydı. Kasaba ve şehirlerde ilkokula devam eden öğrencilerin büyük çoğunluğu öğlen yemeği alamamakta, bir dilim kuru ekmekle yetinmekteydi. Maarif Vekili, memleketin geleceğini bırakacağımız nesli manen olduğu kadar maddeten beslemek ve büyütmenin zorunluluk olduğuna vurgu yapmıştı. Mustafa Necati Bey, Maarif Eminleri⁴⁴ tarafından kendi mıntıkalarındaki şehir ve kasabalarda bulunan fakir ve kimsesiz çocuklara öğle yemeği vermek için yapılacak teşebbüslerde 1926 yılında olduğu gibi Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin yardımını istemekteydi.⁴⁵

44 1926 yılında çıkarılan Maarif Teşkilâtı Hakkında Kanun'la Maarif Eminlikleri kurulmuş, Türkiye maarif teşkilatı açısından bölgelere ayrılmış ve her bölge başına bir Maarif Emni atanmıştı. Her ilde ayrıca bir maarif müdürü veya memuru bulunacaktı. Maarif Emni bazı memurları göreve tayin etme ve görevden alma yetkisine sahipti. Bu memurlar; ilkokul öğretmeni, öğretmen muavini, okul müdürü, başöğretmen, ilkokul müfettişi, emniğe tabii olan yazı işleri çalışanlarıydı. Ayrıca Maarif Emni maarif bölgesi içindeki illerin kâtip ve başkâtiplerin ve diğer maarif çalışanlarının kanun, yönetmelik çerçevesinde tayin ve görevden alma işlerini üstlenecekti. Maarif Emni, uyarı ve maaş kesintisi gibi cezalar verebilecekti. Bk. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cilt 3, Birleşim 74, Tarih: 20.3.1926, 8. Eğitimde merkeziliği sağlayan bu kurum Maarif Eminliklerinin İlgası Hakkında Kanun'la 1931 yılında kaldırıldı. Bk. Resmî Gazete, 2 Temmuz 1921, 1838, 1; TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4, Cilt 2, Fevkalade İçtima, Birleşim 9, Tarih: 29. VI. 1931, 185.

45 KA, 1679,63.7, (26.04.1927).

26 Aralık 1927 tarihinde Kadıköy Şubesi tarafından İstanbul Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi'ne bir telgraf yazılmış ve bölgedeki okullarda öğrenim gören öğrencilerden ihtiyaç sahibi öğrenciler için yemek yardımı istenmişti. Yardım edilmesi istenen öğrencilerin adedi, öğrenime devam ettiği okulun ismi gibi bilgilerin yazılı olduğu bir liste eklenmişti.⁴⁶

Tablo 5:Kadıköy'de Öğrenim Gören İhtiyaç Sahibi Öğrenciler (KA, 1418, 252.1, (26. 12.1927).

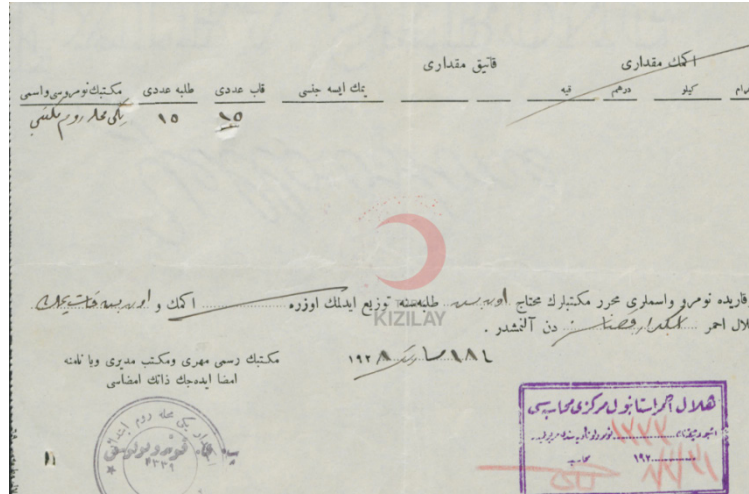
İhtiyaç Sahibi Öğrenci Sayısı	Mektep Adı ve Numarası	Semt
43	Gazi Mustafa Kemal Paşa Mektebi	Kadıköy Talimhane Meydanı
13	Yedinci İlk Mektep	Kadıköy Yoğurtçu Parkı Karşısı
17	Sekizinci İlk Mektep	Kadıköy Caferağa Mahallesi
26	Dokuzuncu İlk Mektep	Kadıköy Hasanpaşa Mahallesi'nde Hasanpaşa Cami Arkasında
50	Onuncu İlk Mektep	Kadıköy Hasanpaşa Mahallesi Tevfik Bey Sokak
30	On birinci İlk Mektep	Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi
35	On ikinci İlk Mektep	Haydarpaşa İbrahimağa Mahallesi
28	Dördüncü Mektep	Erenköy İstasyon Cıvarı
38	Otuz sekizinci İlk Mektep	Erenköy'de
14	Üçüncü İlk Mektep	Suadiye'de
9	Kozyatağı'nda İlk Mektep	Kozyatağı'nda
41	Beşinci Mektep	Göztepe'de
27	Merdivenköy İlk Mektebi	Merdivenköy'de
26	Altıncı İlk Mektep	Kızıltoprak Mustafa Efendi Mahallesi
21	Birinci İlk Mektep	Bostancı'da
	İkinci İlk Mektep	
6	Aramyan Uncuyan Muhtelit Mektebi	Kadıköy Caferağa Mahallesi
6	Rum Erkek Mektebi	Kadıköy Caferağa Mahallesi
6	Rum Kız Mektebi	Kadıköy Caferağa Mahallesi
15	Musevi Mektebi	Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi
451	Toplam	

Tablo 5'e göre Kadıköy genelindeki okullarda gıda yardımına ihtiyaç duyan öğrenciler vardı. Listeye Azınlık okulları da eklenmiş, Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi'nin yardımlarında ayırım yapmadığı görülmüştü.

18 Mart 1928 tarihinde Üsküdar'daki Yenimahalle Rum Mektebi'ndeki ihtiyaç sahibi 15 öğrenci için gıda yardımı yapılmış ve öğrencilere öğle yemeği verilmesi istenmiş, yardım için fatura da hazırlanmıştır.⁴⁷

⁴⁶ KA, 1418, 252, (26. 12. 1927).

⁴⁷ KA, 1833, 14, (18. 03. 1928).

Resim 3: Yenimahalle Rum Mektebi Öğrencileri İçin Yapılan Yemek Yardımı Faturasası, KA, 1833, 14, (18.03.1928).

Üsküdar Şubesi tarafından öğrencilere 14 Nisan 1928'de etli nohut,⁴⁸ 15 Nisan 1928'de kuskus pilavı⁴⁹, 17 Nisan 1928'de aşure dağıtılmıştı.⁵⁰ Detaylı bilgi veren çizelge aşağıda verilmiştir.

Tablo 6 : Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi Üsküdar Şubesinin Okullara Yaptığı Yemek Yardımını Gösteren Çizelge, KA, 1921,72.38, (17.04. 1928).

Tarih	Okul adı	Öğrenci Sayısı	Yemek Kabı Adedi	Yemeğin Türü
14 Nisan 1928	On Yedinci İlk Mektep	63	63	Etli Nohut
	Yenimahalle Ermeni Mektebi	43	43	
	Yenimahalle Ermeni Mektebi	45	45	
	Yirmi İkinci İlk Mektep	37	37	
	Yirmi Üçüncü İlk Mektep	35	35	
	Yirmi Birinci İlk Mektep	93	93	
	Yirminci ilk Mektep	67	67	
	Otuzuncu İlk Mektep	67	67	
	On Sekizinci İlk Mektep	56	56	
	On Dokuzuncu İlk Mektep	56	56	
	On Beşinci İlk Mektep	76	76	
	Kırk Altıncı İlk Mektep	30	30	
Toplam		668	668	

48 KA, 1921, 72, (14.04. 1928).

49 KA, 1921, 72.14, (15.04. 1928).

50 KA, 1921, 72.25, (17.04. 1928).

15 Nisan 1928	On Yedinci İlk Mektep	63	63	Kuskus Pilavı
	Yenimahalle Ermeni Mektebi	43	43	
	Yenimahalle Ermeni Mektebi	45	45	
	Yirmi İkinci İlk Mektep	37	37	
	Yirmi Üçüncü İlk Mektep	35	35	
	Yirmi Birinci İlk Mektep	93	93	
	Yirminci İlk Mektep	67	67	
	Otuzuncu İlk Mektep	67	67	
	On Sekizinci İlk Mektep	56	56	
	On Dokuzuncu İlk Mektep	56	56	
	On Beşinci İlk Mektep	76	76	
	Kırk Altıncı İlk Mektep	30	30	
Toplam		668	668	
17 Nisan 1928	On Yedinci İlk Mektep	63	63	Aşure
	Yenimahalle Ermeni Mektebi	43	43	
	Yenimahalle Ermeni Mektebi	45	45	
	Yirmi İkinci İlk Mektep	37	37	
	Yirmi Üçüncü İlk Mektep	35	35	
	Yirmi Birinci İlk Mektep	93	93	
	Yirminci İlk Mektep	67	67	
	Otuzuncu İlk Mektep	67	67	
	On Sekizinci İlk Mektep	56	56	
	On Dokuzuncu İlk Mektep	56	56	
	On Beşinci İlk Mektep	76	76	
	Kırk Altıncı İlk Mektep	30	30	
Toplam		668	668	

Tablo 6'ya göre isimleri yazılı okullardaki 668 ihtiyaç sahibi öğrenciye üç gün içinde toplam 2 bin 4 kap öğle yemeği verilmişti. Verilen yemeklere dikkat edildiğinde öğrencilerin protein, karbonhidrat ve şeker alımına özen gösterildiği, dengeli beslenmeleri sağlandığı görülmektedir.

Eyüp Şubesi yardıma muhtaç 387 öğrenciye 3, 4, 7, 10, 11, 14, 17, 18, 21, 23, 25 ve 28 Nisan 1928 tarihlerinde öğle yemeği vermişti. ⁵¹ 3 Nisan'da etli pirinç çorbası⁵², 4 Nisan'da etli barbunya fasulye⁵³, 7 Nisan'da etli pirinç çorbası⁵⁴ verilmişti. Öğrenciler 10 Nisan'da etli fasulye⁵⁵ 11 Nisan'da etli nohut⁵⁶ 14 Nisan'da etli pirinç çorbası yemişti. 17 Nisan'da etli fasulye⁵⁷ 18 Nisan'da mercimekli pirinç çorbası⁵⁸ 21 Nisan'da etli fasulye⁵⁹ 25 Nisan'da mercimekli pirinç çorbası⁶⁰ yiyen öğrencilerin protein açısından zengin beslendikleri dikkati çekmektedir.

51 KA, 1921, 1.1, (01.05.1928).

52 KA, 1921,37, (01.05. 1928).

53 KA, 1921,28, (01. 05.1928).

54 KA, 1921, 19, (01. 05. 1928).

55 KA, 1921, 11, (01. 05. 1928).

56 KA, 19212, (01. 05.1928)

57 KA, 1921, 1.56, (01. 05.1928).

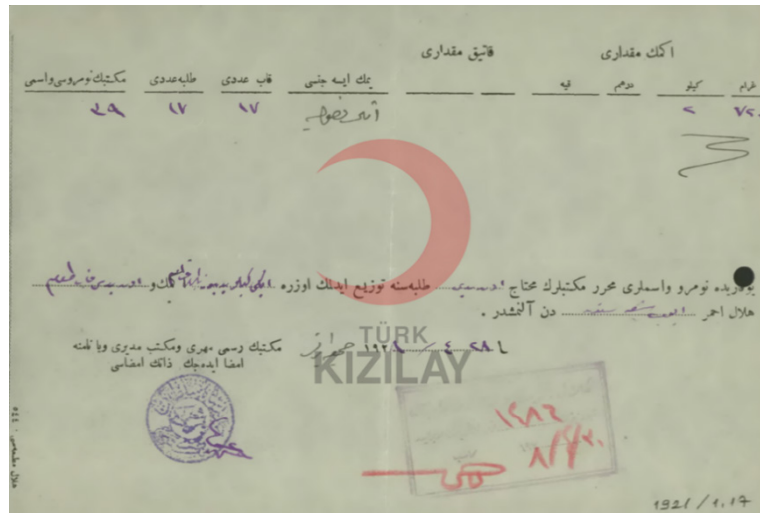
58 KA, 1921,1.47, (30.04.1928).

59 KA, 1921,1.38, (30.04.1928).

60 KA, 1921,1.20, (25.04.1928).

Eyüp Şubesi tarafından öğrencilere öğle yemeğinde kahvaltılık ürünler verdiği de olmuştu. 26 Nisan'da 33. Mektep'teki 50 öğrenciye 8 kg yumurta (50 tane), 250 adet zeytin dağıtılmış her öğrenciye 1 adet yumurta ve 5 adet zeytin düşmüştü.⁶¹ 34. Mektep'teki 20 öğrenciye 3 kilo 200 gram yumurta (20 tane), 100 adet zeytin (100 adet) dağıtılmış, her öğrenciye bir yumurta, 5 zeytin verilmişti.⁶² 2 kilo 400 gram yumurta (15 tane), 75 adet zeytin (75 adet) 35. Mektep 'teki 15 öğrenciye verilmiş, her öğrenci 1 adet yumurta 5 adet zeytin yemişti.⁶³ 9 kg 600 gram yumurta (60 tane), 300 zeytin 36. Mektep 'teki 60 öğrenciye öğle yemeği olarak verilmiş, her öğrenci 1 yumurta, 5 zeytin yemişti.⁶⁴ 37. Mektep'te ise 19 kg 200 gram yumurta (120 tane), 1200 zeytin 120 öğrenciye dağıtılmış, her öğrenci 1 adet yumurta ve 10 zeytin yemişti.⁶⁵ 10 kg 400 gram yumurta (65 tane), 325 adet zeytin 38. Mektep'teki 65 öğrenciye⁶⁶, 2 kg 720 gram yumurta (17 tane) , 85 zeytin 39. Mektep'te 17 öğrenciye⁶⁷, 6 kg 400 gram yumurta (40 tane), 200 zeytin 46. Mektep'teki 40 öğrenciye öğle yemeği için dağıtılmıştı.⁶⁸

28 Nisan 1928 tarihinde Eyüp Şubesi tarafından öğrencilere etli fasulye yemeği dağıtılmıştı.⁶⁹ Yemek verilen okullardan biri olan 39. Mektep'ti ve yemeğe dair düzenlenen faturada öğrencilere teslim edildiğine dair müdür veya yetkili bir memur okulun mührünü kullanarak imzasını atmıştı.⁷⁰

Resim 4: Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi Eyüp Şubesi'nin 39. Mektep öğrencilerine 28 Nisan 1928 tarihinde verdiği yemeğin faturası, KA, 1921, 1.17, (28.04.1928).

1927 yılının başlarında Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi tarafından 5 bin 419 öğrenciye gıda desteği sağlanmış ve gıda yardımı okulların tatil edildiği döneme kadar devam etmişti. 1928 yılı içerisinde çeşitli okullarda gıda yardımı alan öğrenci sayısı ise 6 bin 132'ye ulaşmıştı. Cemiyete göre, 6 bin küsur öğrenciye gıda yardımının yıllık maliyeti 40 bin liradan fazlaydı.⁷¹

61 KA, 1921,1.29, (30.04.1928).

62 KA, 1921,1.30, (30.04.1928).

63 KA, 1921,1.31, (30.04.1928).

64 KA, 1921,1.32, (30.04.1928).

65 KA, 1921,1.33, (30.04.1928).

66 KA, 1921,1.34, (30.04.1928).

67 KA, 1921,1.35, (30.04.1928).

68 KA, 1921,1.36, (30.04.1928).

69 KA, 1921,1.11, (28.04.1928).

70 KA, 1921,1.12, (28.04.1928).

71 "İstanbul Merkezi'nin Faaliyetlerinden, İlk Mekteplerdeki Muhtaç Çocukların İâşe", *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, Ahmed İhsan Matbaası, 85 (15 Eylül 1928) s. 4460-4461.

İlk mektep öğrencilerine yapılan gıda yardımının dönemin yaygın bir hastalığı olan veremden⁷² çocukları korumak istemenin de etkisi vardı. Çünkü verem hastası iyi beslenmeli ve hazmı kolay besinler tüketmeliydi. Süt, yoğurt, et, yumurta, reçel, sebze, meyve, tereyağı gibi kuvvet verici yiyecekler yemeli ve yiyecek zamanları düzenli olmalıydı.⁷³ Maarif Vekâleti Hıfzıssıhha Dairesi Başkanı Celal Bey İzmir'deki okullarda verem taraması yaptıktan sonra İstanbul'a gelmiş, buradaki verem hastalığına yakalanmış olan öğrencilerin bir prevantoryumda⁷⁴ toplanıp tedavi altına alınması için çalışma başlamıştı. Ayrıca hasta çocuklar için Validebağ Prevantoryumu'nda⁷⁵ bir şifa yurdu bölümünün açılması ve tedavilerinin burada devam etmesi planlanmıştı. Verem hastası öğrencilerin tedavisi için İstanbul'da bir çalışma başlatılmış, Maarif Vekâleti tarafından okullardaki verem vakalarını engellemek amacıyla 1928 yılı içinde elli yataklı bir verem önleyici tedavi evi daha açılacağı duyurulmuştu.⁷⁶ Ayrıca Validebağ Prevantoryumu'na 9-13 yaş arasındaki kız ve erkek çocuklar kabul edilmiş,⁷⁷ bir yıl içinde yıl içinde kurumda 230 küsür öğrencinin⁷⁸ verem mikrobu tedavi edilmişti. 1928 yılı içinde ilk yatı mekteplerine devam eden ücretsiz yatılı öğrenciler arasında verem hastalığı ile yaşayan öğrenci kalmadığı bilgisi de verilmişti.⁷⁹

Sonuç

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla uluslararası anlamda tanınma sağlanırken, 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet ise, yeni bir Türk devletinin kurulduğunu ortaya koymuştu. Bununla birlikte ülkenin ekonomik durumu yaşanan savaşlar sebebiyle sarsılmış, birçok ailede kayıplar yaşanmış ve çocukların bir kısmı muhtaç durumda kalmıştı.

Hızlı bir şekilde modernleşmeyi ve yeni devletin temellerini sağlamlaştırmayı amaçlayan Cumhuriyet yeni bir neslin yetiştirilmesine özen gösterme çabasındaydı. Bu süreçte Osmanlı mirası bir sosyal kurum olan Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi dikkati çekmişti. Merkez yeni neslin yetiştirilmesinin önemli sorunlarından biri olan kasaba ve şehirlerde ilkokula devam eden öğrencilerin öğlen yemeğine erişime zorlandığını fark etmiş ve taşın altına elini koymuştu. Yoksul öğrencilere kalorisi bol ve sıcak yemek dağıtarak yeni neslin yetişmesine katkı sağlamak istemekteydi.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi tarafından hazırlanan "*İlk tahsilde bulunan muhtaç talebeye tevzi olunacak gıda hakkında talimatname*" ile verilecek yemeğin belli bir düzen içinde öğrencilere ulaştırılması hedeflenmişti. Yemek yardımı Salı, Çarşamba ve Cumartesi olmak üzere haftada üç gün yapılacak, Azınlık okullarındaki ihtiyaç sahibi öğrenciler bu yardımdan istifade edebilecekti.

72 Verem, dünyayı ve Türkiye'yi bir dönem fazlasıyla etkilemiş salgın bir hastalıktır. Orijinal ismi "*Mycobacterium Tuberculosis Bovis (MTB)*" olan verem ile insanların tanışması, sığırın evcilleştirilmesi ve insanlara daha yakın yaşamasıyla olmuştu. Hayvanlara zarar vermeyen bu mikrop, insanlara zarar veriyordu. Tüberküloz bakterisi, diğer enfeksiyonlu hastalıklarda olduğu gibi vücuda girer girmez hemen aktif olmamakta yeterince beslenememek, uykusuzluk, yorgunluk, içki, rutubetli ve karanlık ev ortamı ile hastalık başlamaktaydı. Önceleri Phytisis (Balgamlı öksürük ve hırıltı) olarak bilinen Tüberküloz, Batı dünyasında, "*beyaz ölüm (white death)*", "*beyaz veba (white plague)*", Türkiye'de ise "*ince hastalık, teverüm, zafiyet, duman*" olarak isimlendirilmişti. Bk. Fatih Tuğluoğlu, "Cumhuriyetin İlk Döneminde Verem Mücadelesi ve Propaganda Faaliyetleri". *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 13-14 (2008), 2; Türkiye'de verem hastalığına karşı mücadele etmek için düzenlenen hareket, 1918 yılında Verem Mücadelesi Osmanlı Cemiyeti'nin kurulmasıyla başlamıştı. Cemiyet, 1920 yılında İstanbul'un işgali ile ciddi bir faaliyet gösteremeden çalışmalarına ara vermiş, 1927'de ise İstanbul Veremle Mücadele Cemiyeti yeniden kurulmuştu. Verem ile mücadelede başarılı olmak için dispensar açılmasına önem gösterilmiş, ilk Verem Savaş Dispanseri 1923 yılında İstanbul'da açılmıştı Bk. Tuğluoğlu, "*Cumhuriyetin İlk Döneminde...*", 10

73 *Verem (Tüberküloz)*, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Neşriyatı, 60 (1938), 1.

74 Prevantoryum, ailesinde verem hastalığı olan fakat kendinde verem mikrobu bulunmayan bünyesi zayıf, vereme meyilli olan çocuk ve gençleri hastalıklardan korumak amacıyla açılan sağlık kurumlarıdır. Bk. *Verem (Tüberküloz)*, 10; Sinem Serin, "İstanbul'da Verem Tedavisi için Kurulan Sağlık Merkezleri ve Beykoz Kasrı'nın Hastalıkla Mücadeledeki Rolü", *Tarihsel Süreçte Anadolu'da Verem*, Ed. Ercan Akççek vd., Ankara: Gece Kitaplığı, 2021, 67.

75 Sultan Abdülaziz'in kız kardeşi olan Adile Sultan'ın verem illetine tutulmuş kızı Hayriye Sultan için İstanbul'un en yüksek ve havadar yeri olan Çamlıca Tepesi'nin eteğinde bulunan Validebağ Korusu'nu içine 1853 yılında bir kasrı yaptırmıştı. Cumhuriyet ilan edildikten sonra Millî Eğitim burayı Darüleytam (yetimler yurdu) olarak kullanmış, Mustafa Kemal Atatürk buradan sadece eğitimcilerin yararlanmasını istemişti. Dönemin Millî Eğitim Bakanı olan Mustafa Necati Bey bu kasrı ilkokul öğrencilerine 50 yatak kapasiteli bir prevantoryum haline getirmiş ve 29 Mayıs 1927'de faaliyete geçirmişti. Buraya ilk alınan hasta çocuklar 194 şehit çocuğu olmuştur. Bir sene sonra Adile Sultan anısına "Validebağ" ismiyle bilinen yerde 80 yataklı bir pavyon eklenmişti. Bk. Afife Çoşkun, *Veremle Mücadele, Dispanserler, Sanatoryumlar ve Göğüs Hastaneleri*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Kuruluşları Yöneticiliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2017, 72.

76 "Veremli Talebelerin Tedavisi için Çalışılıyor", Cumhuriyet, 6 Nisan 1928, 1; "Mekteplerde Verem", *Milliyet*, 6 Nisan 1928, 2.

77 *BCA*, 30.18.1.2, 11.31.14, (14.05.1930).

78 1933 yılında Validebağ Prevantoryumu tarafından bir kitapçık yayımlanmış ve bu kitapçıkta 1927-1933 yılları arasında tedavi edilen öğrenci ve öğretmen sayısı verilmişti. Kitapçığa göre 1928 yılında 164 öğrenci, 177 öğretmen tedavi edilmişti. Yukarıdan verilen sayıya muhtemelen öğretmenler de dâhil edilmişti. Bk. *Preventorium: Valdebağ 1933*, Maarif Vekâleti Preventorium Müdürlüğü, Kader Matbaası, İstanbul: t. y., 6.

79 "Mekteplilere Sıhhat Aşıl原因 Müessese", *Hâkimiyet-i Millîye*, 24 Mayıs 1928, 1-2.

İstanbul Hilâl-i Ahmer Merkezi'nin imkân dâhilinde bazı şubelerinde sıcak bazı şubelerinde ise soğuk yemekler öğrencilere ulaştırılmaya çalışılmıştı. Bazen poğaçça, bazen kahvaltılık bazen de kalorisi yüksek sıcak yemek verilmiş, öğrencinin okulda aç kalmasının önüne geçilmeye çalışılmıştı. Gıda yardımında finansal kaynaklar ise Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkezi'nden yapılan yardımlar, fitre, zekât, kurban deri bağışları, millî ve dinî bayram günlerinde yapılan bağışlar, yardım maksadıyla düzenlenen balolar, hükûmet tarafından tahsis edilen gelirler, şahıs ve kurum yardımlarıydı. Her ne kadar bahsi geçen kaynakların büyük katkısı olsa da 1928 yılında gıda yardımı için gereken bağışlar yapılmamış ve yardım kesilme noktasına gelmişti. Bu aşamada Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi devreye girmiş ve yardımın devam etmesini sağlamıştı.

Bu bağlamda incelemeye konu olan 1926-1928 yılları arasında sosyal yardım faaliyetlerine Türkiye'de hassasiyetle yaklaşıldığı görülmüştür. Yaşanan mali zorluklar, öğle yemeğinin üç günle sınırlı kalması ve tüm öğrencilere verilmemesine neden olmuştu. Buna rağmen Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi'nin gayretleriyle İstanbul'da ulaşılan her ihtiyaç sahibi öğrencinin karnı biraz olsun doymuş, akademik yaşamı bir derece iyileştirilmişti.

Finansal Destek ve Teşekkür / Grant Support and Acknowledgement

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

Hakem Değerlendirmesi / Peer-review

Dış bağımsız. / Externally peer-reviewed.

Etik Kurul Beyanı / Ethical Approval of the Study

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. / This study does not require approval from an ethics committee, and the data used were obtained from a literature review and published sources.

Etik Beyan / Declaration of Ethics

Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all works utilised are cited in the reference list.

Declaration of AI / Yapay Zekâ Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content in the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

KAYNAKÇA

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)
Kızılay Arşivi (KA)

Resmi Yayınlar

Resmî Gazete, 2 Temmuz 1921, 1838.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cilt 3, Birleşim 74, Tarih: 20.3.1926, 8.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 4, Cilt 2, Fevkalade İçtima, Birleşim 9, Tarih: 29. VI. 1931, 185.

Telif Eserler

“Ahâliye Mu’avenet Aşhâneler”, *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası, 76 (23 Kânunuevvel1927): 3844-3845.
Baytal, Yaşar. *Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri: 1923-1938*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2012.
Çapa, Mesut. *Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele’de Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti ve Kızılaycılar*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2023.
Çapa, Mesut. *Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)*, Ankara: Türk Kızılay Derneği Yayınları, 2. Baskı, 2010.
Çoşkun, Afife. *Veremle Mücadele, Dispanserler, Sanatoryumlar ve Göğüs Hastaneleri, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Kuruluşları Yöneticiliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 2017.
Doktor Besim Ömer, *Hanımfendilere Hilâl-i Ahmer’e Dair Konferans*, Haz. İsmail Hacıfettahoğlu, Ankara: Türk Kızılay Derneği Yayınları, 2007: 76.
Gönencan, Zahit. “Atatürk ve Sosyal Güvenlik”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 17, 19 (1990), 131-140.
“Hilâl-i Ahmer Havâdisi Ellinci Yıl”, *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası, 77 (15 Kânunusani 1928): 3921.
“Hilâl-i Ahmer İstanbul Merkezi Meclis-i Umûmîsi”, *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, İstanbul: Ahmed İhsan Matbaası, 79 (15 Mart 1928): 4052-4053.
“Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmîsi’nin İctimai”, *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, Ankara: Hâkimiyet Matbaası, Ankara, 87 (15 Teşrinisani 1928): 4548.
“İstanbul Merkezi’nin Faaliyetlerinden, İlk Mekteplerdeki Muhtaç Çocukların İâşe”, *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, Ahmed İhsan Matbaası, 85(15 Eylül 1928): 4460-4461.
Karal Akgün, Seçil, Uluğtekin, Murat. *Yeni Belgeler Işığında Hilal-i Ahmer’den Kızılay’a*, Ankara: Cilt 2. Türk Kızılay, 2020.
Koylu, Zafer, “Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâletinin Kuruluşu ve Millî Mücadele Dönemindeki Faaliyetleri”, *Türkiye’nin 100 Yıllık Birikimi Sağlık*, Ed. Mehmet Temel, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2024: 1-33.
Preventorium: Valdebağ 1933, Maarif Vekâleti Preventorium Müdürlüğü, Kader Matbaası, İstanbul: t. y.
Sarı, Nil. “Mekteb-i Tıbbiye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 29, 2004, s. 2
Sarı, Nil- Özaydın, Zuhâl. “I. Dünya Savaşında Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Sağlık ve Sosyal Yardıma Katkıları”, *II. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999: 161-172.
Serin, Sinem. “İstanbul’da Verem Tedavisi için Kurulan Sağlık Merkezleri ve Beykoz Kasrı’nın Hastalıkla Mücadeledeki Rolü”, *Tarihsel Süreçte Anadolu’da Verem*, Ed. Ercan Akçicek vd., Gece Kitaplığı, Ankara, 202: 61-82.
Tekir, Süleyman. “Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâleti’nin Kuruluşu ve Erken Cumhuriyet Dönemindeki Faaliyetleri (1920-1930)”, *Belgi Dergisi* 2, 18(2019): 1301-1326.
Tuğluoğlu, Fatih. “Cumhuriyetin İlk Döneminde Verem Mücadelesi ve Propaganda Faaliyetleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 13-14 (2008): 1-26.

- Toprak, Zafer. "Türk Maarif Cemiyeti/Türk Kültür Kurumu", *Toplumsal Tarih*, 105(2002): 54-57.
- Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1952.
- Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İstanbul Merkezi*, İstanbul: Hilâl Matbaası, 1927.
- Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı 1877-1949*, Ankara: y.y., 1950.
- Verem (Tüberküloz)*, Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti Neşriyatı, 60 (1938).
- Yalçın, Fatma- Soydan Erdemir, Aynur, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Cinsiyet, Sömürü ve Toplumsal Değişimin Mizah Basınındaki İzleri: Karikatürde Ev İçi Hizmet ve Kadın", *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 32 (2026), 13-46.
- Yıldırım, Nuran. *İstanbul'un Sağlık Tarihi*, İstanbul: Düzey Matbaacılık, 2010.
- Yıldırım, Yusuf. "İstanbul'da Şehremini Halil Edhem (Eldem) Bey Dönemi ve Faaliyetleri". *Recent Period Turkish Studies*, 46 (2024): 167-195.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Hâkimiyet-i Millîye

Milliyet

Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası